

Näköesteitä

Lyhytelokuvan äänisuunnittelu

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU

Muotoiluinstituutti

Viestinnän koulutusohjelma

Elokuva- ja tv-ilmaisun osasto

Opinnäytetyön kirjallinen osuus

Kevät 2008

Tiina Hovatta

SISÄLLYS

Tiivistelmä 2

Summary 3

Synopsis 4

1. Esituotanto

1.1 Projektin käynnistyminen ja käsikirjoitus 5

1.2 Ensimmäisiä äänellisiä ideoita 6

1.3 Ennakkokäynti Kajaaniin 7

2. Kuvaukset

2.1 Lahti 7–8

2.2 Kajaani 9–11

3. Jälkituotanto

3.1 Alustavia keskusteluja äänestä 12

3.2 Äänisuunnittelu 12–13

3.3 Voice-over äänitykset 13–14

3.4 Äänen jälkityöt 15–16

3.5 Keskustelut ohjaajan kanssa 17

3.6 Pisteet ja atmot 17–19

3.7 Riihi 20

3.8 Musiikki 20–21

4. Oma arvio 22–23

5. Lähteet 24

Lahden ammattikorkeakoulu
Muotoiluinstituutti
Viestinnän koulutusohjelma
HOVATTA, TIINA: Näköesteitä – lyhytelokuvan äänisuunnittelu
Elokuva- ja tv-ilmaisun osaston opinnäytetyö, 23 sivua ja liitteet
Kevät 2008

TIIVISTELMÄ

Lopputyöni kirjallisessa osuudessa käsittelen ”Näköesteitä”- lyhytelokuvan äänisuunnittelua. Elokuva kertoo työstä, joka on kadottanut elämänsä suunnan ja lähtee etsimään sitä tutusta maisemasta. Lopulta maiseman eheyttävä vaikutus saa tytön ymmärtämään jotakin tärkeää itsestään. Elokuva antoi monella tapaa vapauksia äänisuunnittelulle, mutta samalla uudenlaisia haasteita. Kerron miten projekti sai alkunsa, miten kuvaukset sujuivat, mitä odotuksia minulla oli ja miten ne toteutuivat. Käyn projektin läpi ensimmäisistä äänellisistä ideoista lopulliseen äänisuunnitelmaan. Lopuksi arvioin omaa onnistumistani.

Avainsanat: äänisuunnittelu, keskustelut, jälkituotanto

Lahti University of Applied Sciences
Institute of Design
Degree Programme in visual communication
HOVATTA, TIINA: Visual obstacles – shortfilm sound design
Thesis for the Department of film and television, 23 pages and appendices
Spring 2008

SUMMARY

In the written part of my final thesis I discuss the sound design of the short film “Visual Obstacles”. The film is a story about a girl who has lost her direction in life and travels to a familiar landscape to find it again. Finally the scenery makes her understand something important about herself. The film gave lot of liberties to the sound design, but at the same time new kind of challenges. I will describe how the whole project started, how the shooting of the film went and what I had planned and how my plans came into reality. I will describe the first ideas for sound to the final sound design of the film. Finally I will estimate the success of my own work.

Keywords: sound design, discussions, post production

SYNOPSIS (kirjoittanut ohjaaja Emilia Hyvönen)

Runollinen kertomus itsensä kadottamisesta ja löytämisestä, sekä maisemasta joka on jättänyt jälkensä ihmiseen.

Tyttö on eräässä monista elämän käännekohtista. Hänen pitäisi valita mihin suuntaan lähteä, mitä polkua seurata. Tyttö vertaa itseään ikätovereihinsa ja suorituspainet kasvavat. Ahdistus voimistuu. Ahdistuksen ympäristönä on kaupunki. Betoni, asfaltti ja liikenteen melu toimivat metaforana tytön kaoottiselle mielentilalle. Voice-over päästää katsojan tytön pään sisään. Tytön on päästävä pois. Hän lähtee pakoon kaupunkia ja päätöksiä. On olemassa paikka, mihin mennä. Lapsuuden maisema. Siellä on talo, jossa hän ajattelee olevansa turvassa. Maiseman vaihtuessa kaupunkimaisemasta maalaismaisemaksi ahdistus hellittää ja perillä on hyvä olla. Tyttö yrittää olla ajattelematta suuria asioita. Hän hääriä talossa ja ajattelee keveästi. Päiväkirjamuotoisena voice-overina hän jakaa ajatuksiaan.

Yksinäisyys, hiljaisuus, sekä voimakas pimeys tuo raskaat ajatukset takaisin ja ahdistus alkaa palata. Tyttö viedään todellisuuteen, joka on unen ja hereillä olon rajamailla. Hän kulkee metsässä peloissaan. Pikku hiljaa tyttö tutustuu ympäristöönsä ja hän ottaa paikan haltuunsa. Luottamus ja varmuus palaavat. Tyttö tietää minne hänen täytyy mennä. Tyttö kiipeää kalliolle, josta aukeaa vaaramaisema. Kohdatessaan maiseman tyttö oivaltaa, että onni on jokaisessa eletyssä hetkessä. Se ei ole jossain kaukana tulevaisuudessa. Asiat palautuvat oikeisiin mittasuhteisiin, tyttö muistaa jälleen kuka hän on. Hän on valmis palaamaan elämäänsä.

Elokuvan loppu on avoin. Katsojalle ei kerrota mihin suuntaan tyttö tämän jälkeen lähtee. Olennaisinta on henkinen prosessi, jonka tyttö on käynyt läpi.

1. ESITUOTANTO

1.1 Projektin käynnistyminen ja käsikirjoitus

Näköesteitä on elokuva, jossa maisema on erityisen tärkeässä merkityksessä.

Elokuvan idea on muuttunut matkan varrella useaan otteeseen ja se lähtikin alun perin dokumentaarisesta näkökulmasta. Kuitenkin koko ajan keskeisessä roolissa on ollut maisema ja sen eheyttävä vaikutus. Alkujaan tarina kertoi maisemasta ja sen vaikutuksesta eri sukupolviin ja kulki eteenpäin eri vuodenaikojen siivittämänä. Jo tuohon aikaan voice-over oli vahvasti mukana yhtenä tarinan elementtinä. Tarkoitus oli kuvata osia elokuvasta jo kesällä 2006, mutta ajanpuutteen vuoksi koko projekti siirtyikin syksyyn.

Syksyllä elokuva oli muuttunut, mutta omasta mielestäni parempaan suuntaan.

Käsikirjoitus ei ollut enää dokumentaarinen vaan enemmänkin pieni satu, fiktiivinen kertomus. Se keskittyi käsittelemään nuorelle ihmiselle hyvin tuttua eksymisen tunnetta, johon maisema tarjoaa eheytyksen. Tässä vaiheessa tarina oli perusidealtaan jo samanlainen kuin lopullinen versio. Tyttö pakenee harmaasta kaupungista avaraan luontoon. Voice-overia oli vielä runsaasti ja se oli turhan selittelevää. Lopulliseen versioon voice-over karsiutui ja se muuttui konkreettisemmaksi. Perustarina kuitenkin pysyi samana ja sitä käytiin useaan otteeseen läpi erilaisissa palavereissa.

1.2 Ensimmäisiä äänellisiä ideoita

Ääni oli mukana jo ensimmäisistä käsikirjoitus ideoista lähtien, sillä jo varhaisessa vaiheessa oli selvää, että tekisimme ohjaajan Emilia Hyvösen kanssa yhteistyötä lopputyön puitteissa. Mitään kovin konkreettista tuolloin ei äänen suhteen tehty, mutta tein pitkiä listoja erilaisista äänistä, jotka silloinen käsikirjoitus toi mieleen. Tuohon aikaan kertomus käsitteli kolmea maisemaa, mutta perusidea jutussa ei muuttunut. Osa listaamistani äänistä olivat sellaisia, jotka päättyivät lopulliseen elokuvaan.

Katsoimme koulussa aiheeseen liittyviä elokuvia, yksi niistä oli Rax Rinnekankaan ohjaama ja Olli Huhtasen äänisuunnittelema elokuva *Zahara & Urga* (2005), jossa kertojaääni käy läpi tarinan, jota muut äänet vähäeleisesti säestävät. Elokuva oli hyvä esimerkki siitä, miten äänimaailma voi toimia rikastuttavana elementtinä, mutta ei kuitenkaan nosta itseään liian voimakkaana esiin.

Minulle lopputyöprojekti meni koko ajan mielekkäämpään suuntaan, kun dokumentaarinen puoli väistyi. Tarinan sadunomaisuuden kautta äänimaailma sai runsaasti uusia mahdollisuuksia. Samoin aloimme puhua siitä, kuinka kuva ja ääni olisivat molemmat vahvoja mutta erillisiä elementtejä. Tein ensimmäisiä suunnitelmia käsikirjoituksen reunaan ja idea siitä, ettei äänen tarvitse kulkea käsi kädessä kuvan kanssa, vahvistui entisestään.

1.3 Ennakkokäynti Kajaaniin

Ohjaajalle oli alusta asti selvää, että elokuva pitää kuvata Kajaanissa, käsikirjoituksen autenttisissa maisemissa. Kävimme ennakkokäynnillä Kajaanissa kuvaajan ja ohjaajan kanssa alkutalvesta 2006. Silloin kävimme läpi mahdolliset kuvauspaikat ja myös äänen kannalta lopulta päädyimme parempaan vaihtoehtoon. Ohjaajalla oli mielessään kaksi potentiaalista kuvausympäristöä taloksi, johon tyttö asettuu. Ensimmäinen oli todella pieni mökki lähellä melko vilkasliikenteistä tietä, ihan asutuksen kupeessa. Toinen oli ohjaajan suvun vanha rakennus pirtteineen, kaukana isosta tiestä ja asutuksesta. Onneksi päädyimme jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Minulla oli reissussa mukana kovalevytallennin Aaton Cantar ja kaksi suuntamikrofonia, mutta niille ei ollut sillä kertaa paljon käyttöä. Tein lyhyitä testiäänityksiä metsässä erilaisista linnuista ja sain esimakua maaston vaikeakulkuisuudesta kaluston kanssa.

2. KUVAUKSET

2.1 Lahti

Kuvasimme kaksi päivää Lahden keskustassa ja satama-alueella käsikirjoituksen kolmea ensimmäistä kohtausta. Päivät eivät olleet kovin raskaita äänen näkökulmasta, sillä suuri osa äänestä oli apuääntä. Kalustona minulla oli ainoastaan kovalevytallennin Aaton Cantar, yksi sennheizer suuntamikki ja puomi. Radiomikkisetti minulla oli varmuuden vuoksi mukana, mutta sille ei tullut käyttöä, sillä näyttelijällä ei ollut yhtään repliikkiä.

Kuvasimme ensimmäisen päivän Lahden ydinkeskustassa Aleksanterinkadulla ja autojen ja ihmisten melu oli melkoinen. Kohtauksessa tyttö hengittää raskaasti, mutta se ei kovan melun alta kuulunut. Nauhoitin kuitenkin joka kuvaan äänen, mistä vähänkin sitä lähti. Suurimmaksi osaksi sain tallennettua vain kadun äänipohjaa ja ihmisten askelia. Päivän päätteeksi meillä oli tiedossa vielä vaikea kuva, jossa kuvaaja istuu pyörän tarakalle viritetyssä tuolissa ja kuvaa näyttelijää juoksemassa kadulla kohti kameraa. Meillä ei ollut henkilöitä rauhoittamassa kadun liikennettä, joten se teki tilanteesta riskialttiimman. Päätin olla ottamatta kuvaan ääntä, koska siinä ei ollut repliikkejä ja vauhti oli kova pysyä puomin kanssa perässä kapealla kadulla, jolla kuka tahansa voi tulla vastaan. Kadun melu oli myös yksi syy olla tallentamatta ääntä, sillä tiesin, etten saa juoksuaskelia puhtaasti. Oli myös vielä epävarmaa tarvitseeko kyseiseen kohtaukseen askelten ääniä ollenkaan.

Toisena kuvauspäivänä kuvasimme satamassa ja äänimaisema oli jo huomattavasti rauhallisempi. Totesin taas kuinka herkästi suuntamikki tallentaa hengityksen kauempaakin, kun muu äänimaailma on otollinen. Satama-alueelta sain mielestäni jo paljon parempaa materiaalia. Kuvauksissa oli koko ajan hyvä henki ja kaikki tekivät työnsä kunnialla. Olimme jo alusta lähtien puhuneet siitä, kuinka kuvauksista saatava ääni on mahdollisesti vain apuääntä ja, että suuri osa äänimaailmasta tehdään jälkeenpäin. Välillä oli vaikea suhtautua tähän, koska tuntui turhauttavalta äänittää jotakin, jota ei kuitenkaan tulisi tarvitsemaan.

2.2 Kajaani

Lähdimme Kajaaniin torstaina 15.2.2007. Aloitimme seuraavana aamuna kuvaukset Karjalassa, ohjaajan suvulle kuuluvassa vanhassa hirsitalossa. Kuvassimme koko päivän sisäkohtauksia. Generaattori oli sijoitettu pihan perälle, mutta sen ääni kantautui sisälle asti, joten otin näyttelijän liikkeitä irto-ottoina kuvausten jälkeen saadakseni ne puhtaasti.

Jo ensimmäisenä päivänä huomasin, että ryhmämme oli liian pieni. Monessa asiassa olisi tarvittu lisääpua ja ylimääräisiä käsiä. Ennen kuvauksia luulin, etten tarvitse ääniassistenttia, mutta kuvauksissa korostui useaan kertaan, että se olisi ollut suureksi avuksi. Kalustona minulla oli taas Cantar-kovalevytallennin, neljä sennheizerin suuntamikrofonia, radiomikkisetti ja puomi.

Kuvauksissa käytettiin paljon generaattoria, joten oli selvää, että irto-ottoja ja foleytuksia piti paikan päällä tehdä paljon. Monesti kuitenkin ryhmän pienestä koosta johtuen oli vaikea saada ihmisiä avustamaan, esimerkiksi paikkapohjien äänityksessä. Kaikilla oli jo oma hommansa, eikä ollut ketään ylimääräistä ihmistä valmiina auttamaan. Olisi ollut hyvin mahdollista, että kuvausten aikana ääniryhmä olisi käynyt äänittämässä paikkapohjia ja erilaisia muita ääniä lähialueilla. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista. Kaikki piti tehdä yksin, joka oli varmasti kasvattavaa, mutta samalla stressaavaa sillä lopputyön tekijänä halusin muutakin kuin vain tallentaa ääntä kuvattuihin kohtauksiin. Harmittavan vähän jäi aikaa ja mahdollisuuksia tallentaa mitään ylimääräistä, juuri tuolle paikalle ominaista äänimaisemaa.

Lopulta ääniassistenttina toimi kuvaaja Sini Hormio, jonka kanssa teimme erilaisia foley-äänityksiä ja nauhoitimme paikkapohjia.

Generaattori koitui useana päivänä äänen riesaksi. Unen ensimmäinen jakso kuvattiin kuvauspaikan (Karjalan) läheisyydessä ja generaattorin ja ajoradan melun vuoksi en ottanut siihen ääntä ollenkaan. Kohtauksessa tyttö kävelee valaistussa metsässä. Jonkinlaisia irtoaskelia lumessa tein itse kuvausten jälkeen, mutta ne epäonnistuivat, enkä voinut käyttää niitä lopullisessa versiossa. Unen loppujakso kuvattiin eri metsässä päiväaikaan. Kuvaan oli tarkoitus tulla unenomaista valaistusta, mutta generaattori ei kovalla pakkasella lähtenyt käyntiin. Täytyy myöntää, että vaikka oli harmillista ettei kuvaa voitu toteuttaa halutulla tavalla, hiljaa itsekseni juhlin, että saan kerrankin puhdasta ääntä!

Kuvauksista jäi epävarma olo, en tiennyt olinko saanut kaiken tarvittavan. Kuvauksissa ei ollut aina rauhaa keskittyä omaan hommaansa, sillä lopputyön tekijöinä ja ryhmän pienestä koosta johtuen hoidimme myös cateringia yhtä aikaa. Ryhmässä oli selkeästi havaittavissa kireyttä kuvausten loppua kohden. Päivät

olivat pitkiä ja pakkasen oli todella kireä. Vietimme kokonaisia päiviä ulkona 26 C asteen pakkasessa metsässä ja raahasimme kalustoa mäkiä ylös ja alas. Pakkanen hidasti tahtia ja eräällä metsätiellä työnsimme useaan otteeseen porukalla tuotanto autoja pois lumipenkoista.

Eräs asia, mikä ilmeisesti edelleen pätee joissakin kuvausryhmissä, on se, että äänen ja kuvan pitäisi jollakin tapaa olla vihollisia keskenään. On ollut mukava huomata, että oman ryhmän kuvauksissa on alusta asti pidetty tällaista käsitystä vanhanaikaisena. Randy Thom kirjoittaa artikkelissaan (Designing a movie for sound 1999) siitä kuinka liian usein ääni mielletään vain välttämättömäksi pahaksi ja kaikki tehdään kuvan ehdoilla. Elokuva mielletään visuaaliseksi mediaksi audiovisuaalisen sijaan. Puhuimme asiasta jo ennen kuvauksia kuvaajan Sini Hormion kanssa, ja jo silloin oli selvää, että generaattoria tarvittaisiin useissa kuvissa ja ääni tulisi olemaan apuääntä. Sini halusi auttaa minua kaikin keinoin saamaan ne äänet mitä tarvitsin. Tästä syystä Sini toimi myös foley artistina kuvauspaikalla, vaikka muutakin ajateltavaa olisi varmasti ollut.

Ryhmän pienestä koosta johtuen informaation kulku kuvauksissa takelteli ja päätöksiä seuraavasta kuvasta sai odotella.

3. JÄLKITUOTANTO

3.1 Alustavia keskusteluja äänestä

Jo melko alusta asti oli selvää, että äänimaailma pidettäisiin erillisenä osana visuaalisesta maailmasta. Lähtökohtana oli, että äänimaailma olisi tytön päänsisäistä maailmaa. Kuva saattoi näyttää kauniin ja rauhallisen maiseman, mutta äänimaailma kertoi ihan muusta. Äänisuunnittelijana tämä lähtökohta tuntui mielenkiintoiselle ja haastavalle. En olisi kahlittuna kuvaan vaan seuraisin tytön tunnetiloja. Tämä tarkoittaisi myös sitä, että koko projekti olisi enemmän jälkityöpainotteinen, äänimaailma rakennettaisiin suureksi osaksi vasta kuvausten jälkeen. Suuri haaste tulisi olemaan voice-over, jota oli elokuvassa paljon, ja kuinka se antaisi tilaa muulle äänimaailmalle. Kävin keskusteluja elokuvasta opettajamme Tuomas Järnefeltin ja Matti Kuortin kanssa lähinnä siitä mihin kannattaa kiinnittää huomiota tällaista juttua tehdessä ja molemmilta sain hyviä ohjeita äänien suunnitteluun.

3.2 Äänisuunnittelu

Minulla ei missään vaiheessa ollut selkeää äänisuunnitelmaa, jota olisin orjallisesti noudattanut. Olin kyllä tehnyt eri käsikirjoitus versioihin muistiinpanoja, mutta lähinnä olin merkannut ylös tunnelmia, joita kussakin kohtauksessa haettiin. Kävimme myös ohjaajan kanssa käsikirjoituksen läpi kohtaus kohtaukselta tytön tunnetiloja silmällä pitäen. Suunnittelu vaiheessa tuntui muutenkin luontevammalle keskittyä tunnetiloihin kuin konkreettisiin ääniin. Pohdin myös tässä vaiheessa kuinka saan pidettyä äänimaailman tasapainossa. Alkukohtaus on

niin voimakas, että helposti syö lopun tunnelmaa. Äänimaailma tulisi olemaan irrallaan kuvan kahleista ja siten saisi olla myös kokeellinen. Kaikkia ääniä ei tarvitsisi perustella, koska ne kuvastivat tytön päänsisäistä maailmaa. Haasteena suunnittelu vaiheessa koin unijakson, sillä jos muukin äänimaailma tulisi olemaan pitkälti muuta kuin realistista, kuinka saisin erotettua unen tästä kaikesta. Unijakso oli muutenkin tarinan käännekohta, jossa tyttö oivaltaa jotakin olennaista itsestään ja tulisi siis olemaan elokuvan tärkeimpiä kohtauksia. Äänisuunnittelu vaiheessa oli vielä vaikea hahmottaa voice-overia suhteessa kuvaan ja muuhun äänimaailmaan. Oli kuitenkin selkeää, että voice-overille täytyisi antaa oma tilansa tai liiallinen äänimassa alkaisi heikentää elokuvan voimaa. Äänimaailman motiiveja tulisi harkita tarkkaan, etteivät ne kumoaisi sitä vaan pikemmin tukisivat. Suunnittelu vaiheessa puhuimme ohjaajan kanssa mahdollisesta musiikin käytöstä elokuvassa ja hyvin pitkään vaihtoehtona oli saha-jouhikko musiikin käyttö.

3.3 Voice-over äänitykset

Ensimmäiset voice-over äänitykset teimme Lahden kuvauspäivän jälkeen koulun studiolla. Kävimme läpi tekstit yksitellen ja illan päätteeksi nauhoitimme vielä erilaisia hengityksiä. Äänitykset tehtiin kolmella mikrofonilla, joka antoi enemmän mahdollisuuksia työstää voice-overia jälkeenpäin.

Ajankohta osoittautui myöhemmin huonoksi, sillä näyttelijän Sara Saxholmin äänestä alkoi kuulua väsymys, ääni madaltui loppua kohden.

Kuuntelimme nauhoitukset myöhemmin ohjaajan kanssa ja päätimme uusia ne kokonaan, myös osaksi sen takia, ettei ohjaaja pitänyt näyttelijän ilmaisusta monissa pätkissä. Oli kuitenkin hyödyllistä kuulla miltä teksti kuulosti puhuttuna.

Teimme voice-over äänitykset uudelleen ennen äänitöiden alkua, jotta saisimme ne myös leikkausversioon. Voice-overit muuttuivat lopulta kokonaan ja niiden määrä kasvoi, mutta niistä tuli samalla konkreettisempia. Ne eivät enää selitelleet mitä kuvassa tapahtui vaan olivat itsenäisiä ja havainnollisia. Jotenkin kertoivat paljon enemmän. Teimme myös demonauhoitukset uusista voice-overeista eri henkilön kanssa. Tuntui todella raikkaalta kuulla teksti sellaisen ihmisen suusta, joka ei ilmaissut mitään tai tiennyt jutusta mitään. Näyttelijämme Sara tuli kuitenkin lopullisiin äänityksiin. Kävimme lauseet läpi ohjaajan ja näyttelijän kanssa yksi kerrallaan ja otimme useita versioita talteen.

Kuinka helposti sitä tuleekaan kuuroksi kaikelle. Istuimme noin viisi tuntia äänityöasemalla ja kuuntelimme näyttelijämme Saran lauseita. Yhdeksi ongelmaksi osoittautui p-kirjaimen puhkuminen. Tuntui olevan onnen kauppa milloin se sattui kohdalle liian voimakkaana ja milloin ei.

Teimme kaikki nauhoitukset putkeen, joka osaltaan auttoi pitämään kokonaisuuden kasassa, mutta samalla kuuntelemiseen turtui niin, ettei enää huomannut teknisiä ja ilmaisullisia virheitä. Niin kuin jo aiemmalla äänityskerralla näyttelijällämme Saralla oli taipumus ilmaista tekstiä voimakkaasti, koetimme saada tekstin nauhalle mahdollisimman luonnollisesti. Ohjaaja kuunteli tekstit vasta seuraavana päivänä, uusin korvin. Lopulliseen äänityöhön kävimme vielä voice-overit läpi ja myös leikkaus vaiheessa niistä karsiutui osa pois.

3.4 Äänen jälkityöt

Olin jo ennen varsinaisten äänitöiden alkua kerännyt mahdollisia tehosteääniä demoprojektiin, josta hain tarpeelliset lopulliseen projektiin. Lähinnä olin testannut erilaisia tunnelmia, esimerkiksi elokuvan alun ahdistuksen ja lopun vapautumisen mieleen tuomia äänimaisemia. Annoin leikkaajalle tuossa vaiheessa erilaisia testiäänimaailmoja helpottamaan leikkausta.

Leikkaus vaiheessa elokuva oli muuttunut ja omassa päässä hahmottuneet kuvat kohtausten kestosta ja tyylistä eivät tietenkään vastanneet todellisuutta täysin.

Päädyin käyttämään monia demoprojektiini valitsemiani äänitehosteita, mutta eri tavalla.

Kuten jo aiemmin mainitsin, minulla ei ollut selkeää äänisuunnitelmaa missään vaiheessa. Kokoajan mukana kulki kuitenkin käsikirjoitus ja sen yhteyteen kirjatut tunnelmat kustakin kohtauksesta. Joitakin yksittäisiä ääniä olin laittanut ylös, mutta suureksi osaksi koko äänisuunnitelma eli ja muuttui matkanvarrella.

Monesti aloin tunnelman pohjalta miettiä, mikä ääni voisi sitä kuvastaa parhaiten ja sitä kautta hain haluamiani ääniä projektiin.

Aloitin äänenjälkityöt korvaamalla leikkaajalta tulleen apuäänien vastaavilla oikeilla äänillä. Kajaanissa kuvatun materiaalin puhdistaminen osoittautui haasteelliseksi, sillä miltei joka kohtauksen taustalla oli generaattori pauhaamassa. Alun perin tarkoitus oli paikata meluisia pohjia mahdollisimman paljon taajuuskorjaimella, mutta en onnistunut siinä haluamallani tavalla. Olin nauhoittanut paikanpäällä erilaisia paikkapohjia, joten sain korvattua monet kohdat kokonaan uudella äänellä. Pohjien lisäksi olin nauhoittanut paikanpäällä irto-ottoina askelia, lattian lakaisua, erilaisia narinoita, oikeastaan kaikkia liikkeitä mitä näyttelijä

kohtauksenkin aikana teki. Näistä pätkistä leikkasin puhtaan äänipohjan päälle foley. Tämä vaihe vei paljon aikaa, sillä äänien synkkaaminen kuvan kanssa vaati tarkkaa työtä. Esimerkiksi kohtausta, jossa tyttö lakaisee lattiaa, on rakennettu kokonaan jälkeinpäin, jokainen lakaisun ääni on laitettu yksitellen paikoilleen. Päädyin tekemään kaikki äänet jälkeinpäin kohtauksiin, missä generaattori piti ääntä. Tämä tarkoitti käytännössä kaikkia sisäkohtauksia ja osaa ulkokohtauksista. Joihinkin kohtauksiin äänet löytyivät muista ostoista tai täysin muusta kohtauksesta, tärkeintä oli kuitenkin säilyttää yhtenäinen vaikutelma. Koin kuitenkin mielekkäämmäksi tehdä työn näin, vaikka se veikin useita työtunteja. Oli onni ettei elokuvassa ollut dialogia, sillä muuten valitsemani työtapa ei olisi toiminut.

Niin kuin aina äänitöitä tehdessä minulla oli vaikeuksia tehdä asiat järkevissä järjestyksessä. Välillä mekaanisten, mutta lopputuloksen kannalta tärkeiden vaiheiden työstäminen ei tahtonut sujua. Näistä yksi vaihe oli voice-overin puhdistaminen. Nauhoitimme tekstit äänistudiossa, joka sinällään helpotti jälkityöstöä, sillä häiriöäänistä ei tarvinnut huolehtia. Olimme nauhoittaneet useita versioita samoista lauseista ja kävimme tässä vaiheessa koko tekstin uudelleen läpi ohjaajan kanssa ja päätimme mitkä osat tekstistä päätyvät lopulliseen elokuvaan. Voice-over on koottu useista eri otoksista, tämä lähinnä siitä syystä, että ohjaajan mielestä joissakin lauseissa yksittäiset sanat olivat paremman kuuloisia ilmaisullisesti. Nauhoitusvaiheessa näyttelijän asento mikrofonin nähden oli muuttunut ja se kuuluu epätasaisuutena äänessä. Haasteena oli siis saada teksti kuulostamaan yhtenäiseltä.

3.5 Keskustelut ohjaajan kanssa

Keskustelut ohjaajan kanssa olivat erittäin tärkeitä. Ohjaaja kävi ensimmäistä kertaa katsomassa äänileikkausta, kun olin tehnyt viikon töitä. Äänileikkaus oli silloin vielä hyvin aluillaan, mutta siinä vaiheessa jo täynnä massaa. Oli erittäin hyödyllistä kuulla ohjaajan mielipide ja tulimme molemmat siihen tulokseen, että karsittavaa on ja paljon. Tässä vaiheessa ääntä oli niin runsaasti, että koko muu elokuva hukkuu sen alle. Olimme keskustelleet ohjaajan kanssa ennen äänitöiden alkua, mutta lähinnä vain tunnelmista, menemättä sen tarkemmin yksityiskohtiin. Elokuva oli kuitenkin muuttunut käsikirjoitus vaiheesta jonkin verran. Tämän ensimmäisen katselukerran jälkeen teimme taas samaa elokuvaa. Itse huomasin keskittyväni useasti vain yhteen kohtaukseen, tasapainottamatta sitä koko elokuvan kokonaisuuteen. Silloin elokuvasta saa helposti epätasaisen kuvan ja kohtaukset vievät toisiltaan voimaa. Tästä puhuimme ohjaajan kanssa ensimmäisen katselukerran jälkeen. Kirjoitin ohjaajan huomautukset ylös ja kutsuin hänet taas katsomaan elokuvaa kun muutoksia oli tehty. Mielestäni yhteistyö ohjaajan kanssa sujui hyvin, hänellä oli aina selkeä mielipide asioista ja kannustava asenne myös kokeellisuuteen.

3.6 Pisteet ja atmot

Seuraavana oli vuorossa pistetehosteiden ja atmosfääritehosteiden etsintä. Osaan kohtauksia minulla oli selkeä käsitys mihin suuntaan halusin lähteä ja millaisia ääniä kaipasin. Aloitin elokuvan voimakkaimmista kohtauksista, tytön pakenemisesta kaupungista ja pelottavasta unijaksosta. Ensin laitoin paikoilleen

kaikki äänet, jotka tarina selkeästi tarvitsi. Näitä olivat esimerkiksi tietyt paikkaa määrittävät äänet, kuten kaupungissa liikenteen melu ja autojen torvet.

Hyvin useasti minulla oli tapana pelkästään kuunnella ääniä tehostarkistoista. Kuuntelin kaikenlaisia ääniä, niitakin jotka eivät tulleet kysymykseenkään tämän elokuvan yhteydessä. Uskon, että tästä oli hyötyä, kuunteleminen antoi useasti äänellisiä ideoita, joita en muuten olisi tullut ajatelleeksi. Myös Randy Thom kirjoittaa artikkelissaan (On being creative), että monesti paras tapa on vain kuunnella mahdollisimman paljon ääniä ja sitä kautta hahmottaa tekeillä olevan elokuvan äänimaailmaa ja tyyliä. Usein äänityövaiheessa kokeileminen ja erehdyksen kautta oppiminen tuottaa hedelmällisen lopputuloksen.

Kävin itselleni läpi elokuvan käänteet ja huippukohdat, joihin halusin kiinnittää erityistä huomiota. Elokuvan alussa mennään suoraan tytön ahdistukseen, joka sinällään ei anna katsojalle aikaa samaistua tytön tuskaan, katsoja tempaistaan heti mukaan tunnekuuhuun. Elokuvan alkukohtaus on voimakas ja täynnä voice-overia. Voice-overin runsaus tietysti rajoitti äänimaailmaa hiukan ja näin jälkeinpäin tuntuu, että äänimaisema kyseisessä kohtauksessa on edelleen liian voimakas puhuttuun tekstiin verrattuna.

Elokuvan ensimmäinen pieni käänne tulee automatkalla, kun tyttö saapuu kotiseudulleen. Tässä kohdassa myös äänessä tapahtuu muutos matalasta tonaalisesta pohjasta positiiviseen lopun vapautumista enteilevään hyräilyyn. Tämän jälkeen kaikki on hetken hyvin ja äänimaailma tukee tytön tunnetilaa. Äänimaailma on realistinen, linnut laulavat ja pirtissä tuli loimuaa. Tässä vaiheessa ei olla vielä tytön päänsisäisessä maailmassa, esitellään vain paikkaa ja sen ympäristöä. Pikkuhiljaa ulkona tuuli kuitenkin voimistuu ja vaikka tytön

nukkuessa auringon valossa linnut laulavat ulkona, äänessä kuullaan uliseva-elementti, joka lievässä alakuloisuudessaan vihjaa tulevasta.

Näemme kuvassa, kuinka tytön elämä talossa vaatii paljon työtä, voimakas tuuli korostaa tytön raskaita askelia lumessa kun hän kantaa vesisankoja takaisin talolle. Yöllä kun tyttö makaa valveilla sängyssään äänimaailma kertoo jo subjektiivisemmin tytön tunnetilasta. Ahdistus on palaamassa. Talo tuntuu huutavan ja voimakas tuuli ja oksat ikkunassa kuvaavat tytön tunnetilaa, ajatukset saavat kaiken kuulostamaan pelottavammalta kuin mitä se on.

Suuri käänne tapahtuu kun tyttö istuu penkillä pellolla ja itkee. Tässä tyttö ymmärtää, ettei voi paeta ongelmiaan, ne seuraavat häntä niin kauan kunnes ne käydään läpi. Äänimaailma on pelkistetty, kuulemme vain tytön itkun ja vaimean tuulen sen taustalla. Tästä kohtauksesta eteenpäin äänimaailma menee yhä subjektiivisempaan suuntaan. Tytön istuessa tulen loimussa ahdistus vain kasvaa ja matala jyminä voimistuu ja hengittää. Unijakso kuvaa äänimaailmaltaan tytön painajaista. Puut kuiskivat ja narisevat, matala tuuli johdattelee tytön yhä syvemmälle metsään. Unijakson ensimmäinen osuus oli alusta alkaen minulle selkeä, sen äänimaailma on pitkälti sellainen kuin jo osaksi demoversiossa.

Unessa tapahtuu käänne takaisin positiiviseen suuntaan. Tyttö löytää ulos pimeästä metsästä ja äänessä kaikki rauhoittuu, jäljelle jää vain lempeä tuuli ja hyräily, joka kertoo tytön selkiintyneestä mielentilasta. Lopussa palataan taas realistiseen maailmaan myös äänessä. Tyttö seisoo kallion laella ja eteen avautuu vaarამaisema. Ympärillä kuuluu vain avaruus ja hiljaisuus.

3.7 Riihi

Riihellä on elokuvassa ihan oma roolinsa. Riihi ikään kuin ennustaa tulevaa, varoittaa ja kannustaa. Riihi esiintyy elokuvassa kolme kertaa. Ensimmäisen kerran näemme sen aurinkoisella, sitten poutaisella säällä ja viimeisellä kerralla harmaana ja tukkoisena. Halusimme ohjaajan kanssa riihelle äänen, joka on jollakin tapaa maaginen, muttei kuitenkaan yliampuva. Päädyimme käyttämään hengityksiä ja huokauksia riihen tapana kommunikoida. Ensimmäisellä kerralla kuulemme riihen taustalla iloisesti laulavat linnut ja hienovaraisen henkäyksen. Toisella kerralla riihi huokaa jo raskaammin ja varikset raakkuvat taustalla. Kolmannella kerralla riihi kuulostaa jo miltei pelottavalta, huokaus on voimakas ja taustalla on matala äänimatto.

3.8 Musiikki

Elokuvassa ei ole varsinaista musiikkia. Alun perin puhuimme ohjaajan kanssa käyttävämme saha-jouhikko musiikkia. Tämä ajatus oli pitkään vireillä ja sain äänityö vaiheessa ohjaajalta useita erilaisia sahan ja jouhikon soiton pätkiä, joista yritin koota kokonaisuuden. Yrityksestä huolimatta sen kaltainen musiikki ei kuitenkaan tuntunut toimivan tässä elokuvassa. Sahalla oli turhan voimakas ja omaleimainen ääni, se kuulosti miltei aavemaiselta ja johdatteli jollakin tapaa harhaan. Samoin jouhikko tuntui vievän ajatukset liian kauaksi historiaan. Ennen varsinaisten äänitöiden alkua, demovaiheessa, mukana oli myös tietokoneen sekvensseri -ohjelmalla tehtyä musiikin tapaista äänipohjaa, mutta se ei mekaanisuudeltaan sopinut elokuvan tyyliin. Halusimme kuitenkin elokuvaan

jonkinlaista musiikkia, mutta en tuntunut löytävän oikeanlaista mistään. Niinpä erään yövuoron aikana, yön pimeinä tunteina, minulle valkeni että eteerinen hyräily on se mitä elokuvan loppukohtaus tarvitsee. Niinpä menin itse äänistudioon ja aloin hyräillä erilaisia melodioita nauhalle. En tiennyt sopisivatko ne mihinkään, mutta päätin kokeilla kuitenkin. Lähinnä mietin olisiko hyräily liian kliseinen ääni elokuvan loppukohtaukseen. Ohjaaja kuitenkin piti kuulemastaan ja lopulta suurta osaa hyräilyistä päädyimme käyttämään. Sain äänestä monipuolisemman tuplaamalla sen, muuttamalla eri pätkien sävelkorkeutta ja lisäämällä kaikua.

Ääniopettajamme Tuomas Järnefelt katsoi elokuvan huhtikuussa, jolloin äänisuunnittelu oli vielä vaiheessa ja muutoksille altis. Tuomas tuntui yleisesti tykkäävän elokuvan tunnelmasta ja antoi hyviä vinkkejä mm. lopun hyräilyjen reitittämisestä eri kanaviin. Näin hyräilyt tulisivat ikään kuin kaanonina eri kaiuttimista. Ylipäätänsä häneltä tuli hyviä ideoita, osittain jo samoja jota olimme ohjaajan kanssa pohtineet.

Elokuvan miksaus suoritettiin koululla, vaikka jossakin vaiheessa elätelimme toivoa, että budjetista jää ylimääräistä rahaa käydä miksaamassa elokuva Meguru Film Soundin äänimiksaamossa.

Miksaaminen oli haastavaa, oli vaikea löytää riittävän kovat äänentasot menemättä kuitenkaan yli. Kokemuksen puute asiasta teki miksaamisesta hitaan työvaiheen. Minulla oli taipumus kuunnella elokuvaa liian voimakkaalla tasolla ja jättää näin äänentasot todellisuudessa liian hiljaiselle. Edelleen elokuvassa on epätasaisia kohtia, jotka kokenut miksaaja olisi varmasti osannut korjata.

4. OMA ARVIO

Näköesteitä –elokuvan teosta on nyt vuosi aikaa ja koko projektiin on saanut etäisyyttä. Katsottuani elokuvan nyt olen edelleen tyytyväinen siihen kokonaisuutena. On tietenkin paljon asioita, joita olisi voinut tehdä toisin. Tässä vaiheessa ajattelen kuitenkin, että elokuva oli minun näytteeni tuolta ajalta ja siksi hyvä sellaisena kuin se on. Minulle oli koko prosessin ajan mielekästä luoda ääntä elokuvaan, joka ei asettanut tiukkoja rajoja äänisuunnittelulle. Elokuvan visuaalinen maailma antoi tilaa äänelle olla subjektiivinen. Elokuvasa on useita kohtauksia, joissa joko valaisulla, kamerakulmalla tai kameran liikkeellä luodaan tilaisuuksia äänelle ilmaista jotakin. Silloin ääni ei ole vain päälle liimattua massaa vaan osa-alueet toimivat yhdessä ja rikastuttavat koko elokuvaa. Randy Thom kirjoitti asiasta artikkelissaan, (Designing a movie for sound 1999) hänen mukaansa äänelläkään ole tilaa leikitellä jos kuvalliset ja lavastukselliset ratkaisut ovat kovin realistisia.

On monia tapoja, jolla ääni saadaan luonnollisesti mukaan yhteistyöhön visuaalisen puolen kanssa. Kun tarina kerrotaan jonkin henkilön näkökulmasta, kuvauspaikat on valittu myös ääntä silmällä pitäen ja kun elokuva ei ole kuormitettu loputtomalla dialogilla, silloin äänelle annetaan mahdollisuus vaikuttaa.

Niin kuin jo aiemmin kerroin elokuvan äänimaailma syntyi paljon kokeilun ja erehdyksen kautta, katsomalla ja kuuntelemalla. Työtapani oli hyvin improvisoiva, mutta tällaista juttua tehdessä on varmasti hyväkin antaa tilaa luovuudelle ja kokeilla asioita kunnes ne loksahdavat paikoilleen. Alun perin puhuimme ohjaajan

kanssa äänimaailman olevan kokeellinen ja hyvin erillään visuaalisesta maailmasta.

En koe, että elokuvan äänimaailma kuitenkaan lopulta on kovin kokeellinen, rohkeampi ote kokonaisuudessaan ei varmasti olisi ollut pahitteeksi.

Itselleni koin haastavaksi kokonaisuuden hahmottamisen ja yksinkertaistamisen.

Minulla oli taipumus kuormittaa kohtauksia suurella määrällä ääniä, vaikka monesti hiljaisuus ja vähäeleisyys kertovat paljon enemmän. Erityisesti tässä elokuvassa, jossa voice-overin kautta informaatiota tulee vielä muun äänimaailman lisäksi.

Lopputyötä tehdessäni opin tuntemaan omia vahvuuksiani ja heikkouksiani äänisuunnittelijana. Kaikki tekemäni ratkaisut eivät välttämättä olleet aina oikeita, mutta tärkeämpää on ottaa opikseen virheistään ja yrittää seuraavalla kerralla paremmin. Tarkoitus on löytää itsensä tekijänä, tai jos ei vielä löytää niin ainakin tietää olevansa matkalla sinne.

5. Lähteet

Thom, Randy (http://www.filmsound.org/articles/designing_for_sound.htm)

Thom, Randy (<http://www.filmsound.org/randythom/creative.htm>)

Forlenza, Jeff/ Stone, Terri: Sound for picture, An inside look at audio production for film and television (Hal Leonard Publishing Corporation 1993)

Saarela, Tommi: Selluloidi soikoon! (Stellatum Oy 2000)

Aro, Eero: Tilaääni (Idemco Oy Riffi-julkaisut 2006)